

02

Jaume I, rei de Catalunya

JAMES THE FIRST, KING OF CATALONIA

ERNEST BELENGUER CEBRIÀ
Universitat de Barcelona / IEC
ernestbelenguer@hotmail.com
ORCID: 0009-0009-8307-4163

rebut: 23/04/2025
acceptat: 27/04/2026
publicat: 29/09/2026
<https://doi.org/10.28939/iam.debats-140.2>
debats #140 (p. 44-53)

RESUM

No és difícil complir aquesta petició. Escriure sobre Jaume I, rei de Catalunya, comporta d'entrada una petita explicació sobre la qüestió que els reis a Catalunya, pel fet de ser-ho, es coneixien com a comtes de Barcelona. Però ja entrant en matèria és necessari, tot i que sigui molt breu, explicar la conquesta de Mallorca i les Illes Balears, a excepció de Menorca, per la senzilla raó que sense Catalunya el rei no hagués pogut fer-ho. Igual succeeix amb la temàtica valenciana, però en aquest cas també s'ha de referir a la presència important del món aragonès. El Regne de València, que així es va denominar després de la victòria cristiana sobre l'emirat islàmic valencià, presenta una bicefàlia entre aragonesos i catalans ja des de la conquesta fins a, com a mínim, la primera del segle XVIII amb els decrets de Nova Planta. Aquests eliminaren els regnes autònoms a favor de la centralitat d'Espanya. Una vegada explicades aquestes qüestions que eren d'obligada assumpció, el treball se centra en l'actuació del rei bàsicament sobre Barcelona. S'explica així la sèrie de decrets reials per a construir el més que secular govern de la capital de Catalunya, que arribà a ser cap i casal del país.

Paraules clau: Jaume I, Mallorca, València, Barcelona, consellers

ABSTRACT

It is not difficult to make this request. Writing about James I, King of Catalonia, necessarily involves, first of all, an explanation of the fact that the kings of Catalonia, as such, were known as Counts of Barcelona. But going deeper into the subject, it is also relevant, even if only briefly, to describe the conquest of Majorca and the Balearic Islands, with the exception of Minorca, for the simple reason that, without Catalonia, the king could not have succeeded. The same applies to the Valencian context, but, in this case, one must also refer to the significant presence of the Aragonese sphere. The Kingdom of Valencia, which was so named after the Christian victory over the Islamic Emirate of Valencia, is a duality between Aragonese and Catalan from the conquest until at least the early eighteenth century with the Decrees of Nova Planta. These ended the autonomy of the individual kingdoms in favour of a centralized Spain. Once these issues, which need to be addressed, are clarified, the work focuses on the King's actions, primarily with regard to Barcelona. This explains the series of royal decrees for establishing the secular government of the capital of Catalonia, which would become the country's main city.

Keywords: James I, Majorca, Valencia, Barcelona, councillors

«**C**avallers de Catalunya, catalans, fe que devets a Déu, membre-us qui és vostre Senyor, car ui és mester que tal cosa façam que tot lo món parle del bé que nós farem» (Soldevila 1983: 155 § 428). Any 1266, Múrcia. «E la ciutat que més s'acostà en l'albergada fo Barcelona» (Soldevila 1983: 107 § 260). Gairebé amb trenta anys de separació, però en dos moments de fets militars importants, noblesa i ciutats de Catalunya van ser cridats pel rei Jaume I, pel sobirà que confiava abans de tot en el nostre Principat. I això succeïa quan Jaume I no era oficialment rei de Catalunya, com cap altre sobirà, sinó comte de Barcelona. En realitat tant feia, perquè el poder del monarca —diguem-ho així— era igual.

Pel que fa a la recuperació de Múrcia, Jaume I va emprendre-la per dos motius. Abans de tot, perquè la revolta islàmica contra Alfons X, que la posseïa, havia estat un cop molt dur per al rei castellà, gendre —no ho oblidem— de Jaume I. La segona raó era claríssima: Múrcia feia frontera amb el regne de València, ple de mudèjars que constituïen un perill per al mateix Jaume I. El rei Conqueridor havia d'assegurar-se que això no podia ocórrer i la millor cosa era recuperar el control del nou emirat murcià. Ara bé, el problema que semblava evident no va convèncer els aragonesos, que no veien oportú donar suport al seu rei. Jaume I se'n va adonar i el discurs que feu —és en el *Llibre dels Feits*— no deixa de ser una crítica als seus aragonesos i, contràriament, el rei era més que generós amb els seus catalans. Diu el discurs:

Gran meravella ens donam de vosaltres, car sots dura gent d'entendre raó, car bé deuriets guardar lo negoci qual és, e deuriets guardar si ho fem nós per bon enteniment o per mal: car ereem per cert

que null hom no ens poria en mal notar açò, car nós ho fem la primera cosa per Déu, la segona per salvar Espanya, la terça que nós e vós hajam tan bon preu e tan gran nom que per nós e per vós és salvada Espanya. E, fe que devem a Déu, pus aquells de Catalunya, que és lo mellor regne d'Espanya, el pus honrat, e el pus noble, per ço car hi ha quatre comtes, ço és lo comte d'Urgell, e el comte d'Empúries, e el comte de Foix, e el comte de Pallars: e ha hi ricshòmens, per un que aquí n'haja n'ha quatre en Catalunya, e per un cavaller n'ha en Catalunya cinc, e per un clergue que ací haja lla n'ha deu, e per un ciutadà honrat n'ha en Catalunya cinc. E pus aquells de la pus honrada terra d'Espanya no es volgren guardar en dar a nós del llur, vosaltres que tenits nostra honor, qui trenta mil·lia, qui vint mil·lia, qui quaranta mil·lia sous, bé ens deuriets ajudar, e majorment car tot se romandria en vós, ab més que nós vós hi anadiríem del nostre (Soldevila 1983: 145 § 392).

Òbviament, l'any 1265 Jaume I va conquerir Múrcia. No li calgueren moltes batalles. Tan sols mostrant les tropes que tenia, majoritàriament de catalans i alguns valencians, bastava per guanyar fins i tot la capital de Múrcia. Aquesta va ser tornada a Alfons X. A més de les raons familiars que hi havia entre Jaume I i Alfons X, al rei Jaume I no li interessava fer-se càrrec de Múrcia, quan tants problemes veia a València.

He de dir que aquest petit escrit sobre Jaume I i Catalunya ha començat de fet quasi al final del seu regnat. No obstant això, les relacions del rei i el Principat foren molt importants. Només al·ludeixo a alguns precedents abans de fer entrar els personatges en autèntica acció. Concretament en una reunió a Lleida el 1214, que en realitat no eren ni Corts, i amb el suport de l'arquebisbe Aspareg, quan l'ado-

lescent Jaume I va ser jurat rei tant pels aragonesos com pels catalans. Després, l'encara nen, que era Jaume I, tornà al seu castell de Montsó on va viure durant un cert temps. Posteriorment, quan el jove Jaume I va sortir de Montsó, es trobà enfrontat amb discòrdies nobiliàries, ja fossin d'aragonesos o de catalans. Més d'una vegada aparegueren paus i treves per a frenar-les.

Però des de novembre de 1228, és a dir, quan el rei només tenia vint anys, la reunió a Tarragona, propiciada per Pere Martell, significà la primera trobada fonamental entre el jove Jaume I i Catalunya. Pere Martell no era noble, però sí un ciutadà de Barcelona que responia als interessos comercials de la ciutat comtal. És cert que hi havia hagut conflictes entre el rei i les classes més elitistes del país. Però ara la inicial burgesia, que s'estava formant a les ciutats i a la capital del Principat, aixecava el cap i si calia també la bossa de diners. D'aquella reunió es passà potser a les primeres Corts del país a Barcelona que s'estaven perfilant aleshores. No explicaré més qüestions d'aquells moments. Però sí el fet que, consolidant-se definitivament la pau i treva, els acords de distints nobles que s'havien atacat abans i fins i tot el parer de l'Església, la idea estava guanyada en el futur. L'arquebisbe de Tarragona, Aspàreg, portaria vitualles i blat per a l'expedició. El bisbe de Barcelona, Berenguer de Palou, volia ser en el viatge que ja es veia. Al cap i a la fi, es parlava de la conquesta de Mallorca, que fou oficialment acceptada el 23 de desembre de 1228.

«E feia-ho bell veer a aquells que romanien en terra e a nós, que tota la mar semblava blanca de les veles, tan era gran l'estol» (Soldevila 1983: 32 § 56). El 5 de setembre de 1229, l'armada de Jaume I es feia a la mar des de tres ports: Salou, Cambrils i Tarragona. Malgrat les dificultats de navegació per causa de vents perillosos, la flota arribà a l'illa. Però hagué de guanyar la batalla de Portopí, on van caure nobles catalans de gran prestigi com Guillem i Ramon de Montcada. L'illa, al final va ser conquerida i deixada al lloctinent general Bernat de Santa Eugènia, un català senyor de Torroella de Montgrí. La petitesa d'aquest treball m'obliga a no poder explicar més les

Monument funerari de Jaume I a Poblet

noves bases jurídiques, socials i econòmiques del món balear. Perquè a Jaume I li mancaven moltes coses a fer, i va fer el segon pas en la conquesta de l'emirat valencià a partir de l'any 1232. Cal assenyalar una qüestió molt important en aquest moment: Mallorca i les altres illes, llevat de Menorca, que acceptà ser vassalla del rei, eren majoritàriament catalanes. Aragó hi havia col·laborat poc. Però els aragonesos veien en València el seu propi territori sense atendre els catalans que ja s'havien assentat a les illes.

«És un paradís assetjat per dos infortunis: la fam i la guerra» (Burns 1990: 47-48). Òbviament, va ser el poeta islàmic valencià Ibn-Hariq qui va escriure aquesta frase. En realitat no calia que els aragonesos la coneguessin, ja que era més que probable que la desconexien. Però per a ells podia ser un paradís que volien conquerir. Aviat es van veure les seves ganes en relació amb l'emirat valencià. Un fet que el pare de Jaume I, Pere el Catòlic, ja tenia l'ull posat en l'àrea valenciana quan entre 1206 i 1210 va aconseguir incorporar-se el Racó d'Ademús, que va repoblar amb aragonesos de la frontera. Però ara, amb Jaume I, la situació s'incrementà, pensant que el rei cristià havia escollit primer Mallorca, mentre que a l'emirat valencià les discòrdies entre els líders islàmics anaven a més. L'emir Abu-Zayd trobà una oposició total en el seu enemic Zayyan, que va aconseguir el control de la capital valenciana. Uns anys

abans, això ja havia dut a certs acords fins i tot amb el jovenet Jaume I. Però aquest de poc servia si es trobava a Mallorca fins al 1231.

Els aragonesos, que ho sabien, aprofitaren l'ocasió per apoderar-se d'alguns llocs fronterers valencians, coneixent també les disputes islàmiques. Molt conegut historiogràficament fou el noble aragonès Blasco de Alagón, que començava els seus atacs al territori valencià conquerint Morella. Era molt aviat, però Blasco de Alagón ni tan sols va atendre la conferència d'Alcaniys que havien fet el rei Jaume, Blasco de Alagón i Hug de Fullalquer, mestre de l'Orde de l'Hospital. L'aragonès va aconseguir Morella el setembre de 1232. Més tard, la batalla va ser a Borriana i l'àrea de l'actual nord castellonenc. La pressió aragonesa era de tal magnitud que Jaume I va convocar una reunió amb els seus catalans. No debades, Blasco de Alagón va dir-li a Jaume I «car si tot açò que vosaltres reis volríets s'acabàs, totes les terres serien vostres» (Soldevila 1983: 76 § 166).

En l'esmentada trobada, el rei cridà els bisbes que eren allà —és a dir, a Borriana—, com foren els de Lleida, Tortosa i Sogorb, a més de barons catalans i l'oncle seu molt estimat que era Bernat Guillem de Montpeller. Cada cop més Jaume I necessitava els catalans per a fer enrerer els aragonesos. Aquesta situació continuà durant més d'un any fins a arribar al control del Puig a prop de València. Fou el moment en el qual Bernat Guillem d'Entença (Montpeller) va ser nomenat governador del Puig, tot i que va morir poc després on vivia, per malaltia. Abans guanyà la batalla del Puig el 20 d'agost de 1237. Malgrat la desaparició de l'estimat oncle del rei, estava gairebé cantat que la capital de l'emirat cauria en poc de temps, i això que els islàmics valencians demanaren ajut al tunisenc Abu Zakkariyya. Aquest els va fer cas i noliejà naus que arribaren enfront de València, però els assetjadors cristians no les deixaren desembarcar. La ciutat de València estava a punt de caure i s'ha de dir —com ho fa el mateix *Llibre dels feits*— «que la ciutat que més s'acostà en la albergada, fo Barcelona». Sense cap dubte, el rei havia confiat més en el seus súbdits catalans que no en els aragonesos, si bé ara començava un problema difícil de solucionar.

Quan la ciutat de València es va rendir, tots els seus pobladors islàmics sabien que haurien d'anar-se'n, i que a més perdrien les propietats urbanes. I no es pot dir que fossin maltractats. Jaume I volgué que els successos que van ocórrer a Mallorca en relació amb el botí i el saqueig dels cristians a Palma no es repetissin a València. Fins a cert punt ho va aconseguir, ja que un grup de soldats cristians per ordre del rei evità els atropellaments mallorquins. En tot cas, el problema no era aquest. Més aviat calia ordenar les donacions que, sota el fràgil control del rei Jaume, es farien. La realitat va ser menys problemàtica del que el monarca pensava. Ell creia que no hi hauria prou béns —cases, terrenys a prop de la ciutat— per a tots aquells cristians que col·laboressin en la conquesta. El monarca s'equivocà: entre octubre de 1238 i abril de 1239, molts dels combatents tornaren al seu territori d'origen i els primers repobladors no ocuparen més enllà del 26% de les cases previstes. En conseqüència, poc van fer el Llibre o llibres del Repartiment, ja que n'hi hagué tres: el 1238 i el 1239 —els dos de la capital—, però també el 1247-1248, que volia agafar tot el Regne. Ara bé, pel que fa a la ciutat, d'aquell 26% els catalans ocuparen el 48,5 % d'un total lliure que permetia prendre possessió. Pel seu costat, els aragonesos presentaren la xifra del 44,5%.

Encara més: estudis posteriors del mateix Pedro López Elum, citat en la bibliografia, rebaixen al 17 i al 18% els nombres esmentats. En realitat, com diu Guinot, «el Llibre del Repartiment no és el llibre del repoblament» (Guinot 1999 vol I: 83). De fet, fins al 1270 no es pot parlar amb certa seguretat de tota aquesta temàtica. Això sí, ja en aquest darrer any s'investiguen els llocs on se situaven els catalans i aragonesos. Joan Reglà, fa ja uns anys, va suggerir en un treball important que les línies costaneres eren les àrees dels catalans, mentre que a l'interior del país es trobaven més els aragonesos (Reglà 1967: 51-67). Això, a més, comportava una legislació diferent entre el fur català-valencià i el fur aragonès.

No obstant això, a banda d'aquests llibres, el rei va establir un codi de legislació per al nou regne. De fet, va fugir de les influències dels Usatges de Catalunya i també dels Furs d'Aragó. Va crear el que ell

anomenà Costum, del qual hi ha prou bibliografia que valora el possible o no romanisme de la nova legislació. En aquesta qüestió que només cito, cal recordar Maria Barrero, entre molts altres que s'assenyalen en els títols esmentats, que veu en la taula de concordances del Costum legislacions semblants d'aquell temps (Barrero 1971: 639). En tot cas, no es poden oblidar la influència de les *Consuetudines Illerenses*, per esmentar una legislació més pròxima. Fins ara s'han assenyalat les actuacions legislatives a Mallorca i València que parteixen del món català. Però cal veure com era aquest i sobretot Barcelona en temps de Jaume I.

JAUME I I CATALUNYA

Donat el fet que no hi ha una unitat absoluta en la legislació de les diferents ciutats catalanes, prefereixo centrar-me en la més important i més coneguda, com fou la de Barcelona. En realitat, aquesta tenia un aixecament superior a les de Palma i València en relació amb el creixement d'un elitisme oligàrquic, que la va dur a un domini sobre les classes ciutadanes més baixes. Historiadors de diverses generacions, amb continguts ideològics diferents, han arribat a conclusions semblants. En primer lloc, a la creació el 1249 de quatre paers per governar la ciutat, tal com volia Jaume I amb la idea d'obtenir el control de València que se li'n podia anar de les mans. No era fàcil això, ja que les classes dirigents trobaven acords amb els agents reials, fos el veguer o el batlle. Si les primeres podien oferir préstecs a la monarquia i Stephen P. Bensch ho mostra en el seu llibre, aquests darrers promocionarien el port barceloní amb un seguit de privilegis comercials en línia proteccionista. Per exemple, defensant el comerç català que tan sols podria sortir a l'exterior amb naus pròpies, no estrangeres (1227). Al mateix temps les taxes comercials no es pagarien a Mallorca (1231).

La Corona, és a dir, Jaume I, va adonar-se que havia de condicionar millor la platja de Barcelona. El rei encara atorgà més ajudes comercials a Barcelona, com la del 1258 sobre el dret d'ancoratge a Portopí (Mallorca) que donava franquícia a les naus de Bar-

celona. La monarquia continuà afavorint Barcelona els anys 1265 i 1268, quan el rei va prohibir a navegants italians de Lucca, Siena i Florència que consolidessin els seus negocis a la ciutat comtal. Però els béns dels uns i dels altres els pagaven cada cop més les classes menestrals de la ciutat. El recordat Font i Rius va dividir en tres seccions o mans l'existència de la població barcelonina. La major i primera fou la de ciutadans com a propietaris urbans, canvistes, perceptors de censos i rendes, posseïdors de propietats agrícoles enriquits amb les irrigacions del camp barceloní; de prestadors financers o de grans mercaders que pujaven fins a la cúspide social. La mediocre o mitjana, formada per mercaders, marxants, traficants, navegants, patrons de mar... tots molt endinats en l'actiu comerç barceloní i sovint esperançats en la vida de l'altre món, sense cap càstig per la seva actuació en aquest. Perquè arribaren a demanar a Ramon de Penyafort —més tard sant— que escrigués un tractat de moral professional. Finalment, la mà menor de menestral, amb una majoria d'artesans, carregà amb els impostos necessaris per a aquest desplegament comercial i reial.

Per raons semblants s'han qualificat les conseqüències del privilegi donat per Jaume I el 1249 de «malson» (Ruiz Domènec 1985: 1.333). Segons ell, aquesta situació era pitjor que la feudosenyorial (Ruiz Domènec 1985: 1.340). Tot i que això en part era inevitable, s'ha de pensar que el món remença al camp, quan podia, anava a la ciutat en cerca de llibertat. En realitat, crec que hi ha una certa exageració quan s'ha provat de descriure aquestes situacions només com a antagonismes de classes. Però hi ha moltes altres explicacions, que no s'han investigat totalment, per a entendre alguns canvis en el privilegi municipal de 1245. En aquest, el poder passava a quatre paers, tots ciutadans o algun mercader —mans majors i mitjanes—. Tots aquells, com a València, no podien negar-se al nomenament reial, si bé d'alguna manera tenien retribucions poc excessives. Al cap i a la fi, l'honor i les possibilitats d'aquests nomenaments eren molt superiors a qualsevol sou.

Aquests paers podien nomenar consellers i, entre ells, fer reunions per deliberar sobre determinats te-

Jaume I a la plaça de Sant Jaume de Barcelona

Jaume I a la plaça de Ernest Vila de Figueres

mes. No obstant això, les veritables assemblees eren convocades pel veguer o, en tot cas, també pel batlle. Si pensem en quin dels dos esmentats tenia més poder com a funcionari reial, s'ha de dir que un ordenava la justícia i l'altre les qüestions econòmiques del patrimoni reial. Amb totes les seves facultats, cap dels dos podia tocar allò que corresponia als quatre paers. Encara més: aquests darrers podien aconseguir la cooptació dels càrrecs per als seus successors, així com el control dels consellers continuant fent-se les reunions assenyalades.

Només cal donar una dada per a acabar aquesta narració del privilegi de 1249, perquè aquesta ordenança era concedida amb el beneplàcit del rei. Només a ell li competia la creació i la dissolució del privilegi. Era ja una tradició que el nomenament d'aquest oficial reial de ciutat es fes en la festa de

l'Ascensió. Fa la impressió al municipi que el privilegi va funcionar bé, o almenys les dues parts —ciutat i monarquia— així ho veien.

Ara bé, cal preguntar-se fins a quin punt. Perquè el 1258 Jaume I va canviar-ho i va introduir-hi reformes. La historiografia, a excepció de Benchs, ha cercat si el fet d'aquest canvi obeïa a confrontacions de classe. Entre la mà major, sens dubte, la mitjana per descomptat i la menor que rebia més garrotades fiscals. En realitat, aquesta afirmació gairebé no es pot ni discutir quan va tenir lloc l'assassinat de Bernat Marquet el juliol de 1257. Després de la colera del rei, que va ser controlada, arribà l'indult de Jaume I del 15 de gener de 1258 per a «tots els ciutadans majors, mediocres i menors» (Benchs 2000: 307).

Cal preguntar-se: què va ser el nou privilegi de 1258? En principi desaparegué la figura dels quatre

paers, que fou substituïda per la de vuit consellers que ocuparen els llocs de més relleu, de veritable govern municipal. A més, s'ha de pensar que el rei va complaure les classes altes, inclosos els cavallers, però sense oblidar-se de les baixes. Però, d'aquests consellers, dos serien cavallers; tres, ciutadans; un, mercader (mans majors i mitjanes), i dos, menestrals (mà menor). Evidentment, hi són tots, però en una quantitat molt pensada que afavoria el domini oligàrquic burgès. Certament, era favorable, però estava compensat pels dos-cents prohoms que es crearen en aquest privilegi, amb la idea que hi hagués un possible consell a *parlamentum*. Aquí, entre aquests prohoms, 88 són ciutadans, 14 són mercaders i 104 pertanyen a oficis.

Caram, amb Jaume II! A més de ser un rei profitós, impressiona en la maduresa per la seva intel·ligència. Perquè el rei, el que vol és equilibrar com sigui la seva ciutat. Pensa que ho aconseguirà donant a la base una lleugera majoria que no té a la cúspide. Aquesta continua sent dels oficials, que comencen a molestar una mica per les seves intrusions governamentals i fins i tot socials. A ells els pertoca convocar l'assemblea parlamentària i algun, via el vicariat de la vegueria, s'introdueix en la normalitat ciutadana.

És el cas de la família dels Plegamans, petits nobles rurals establerts a la ciutat alguns membres dels quals arribaren a ser, en més d'una ocasió, veguers del rei. Però la família actua vinculada a altres grups del patriciat ciutadà com els Marquet, l'increment socioeconòmic dels quals es dispara en poc més de vint anys. Després es perpetrarà l'assassinat a pedrades de Bernat Marquet i l'incendi de casa seva i d'altres béns. I, caram, al germà de Bernat Marquet, és a dir a Ramon Marquet, Jaume I va concedir-li l'ús d'una galera reial per a comerciar amb Alexandria i transportar ambaixadors reials cap aquella ciutat. No cal explicar com això molestà altres faccions, també patrícies, però oposades a aquests grups de ciutadans, quasi mafiosos, que obtenien avantatges

de la Corona. Finalment, el barri de la Ribera, el barri que estava creixent de forma geomètrica, els havia de cuidar a tots. I per tots s'entén fonamentalment els grups patrícis, no tant les classes baixes. Per això, precisament, perquè a la Ribera «no hi ha cap regulació, i s'hi han produït fets greus i danys seriosos» (Benchs 2000: 310).

Jaume I no solament reformà el privilegi del 1245 amb les aportacions de l'any de 1258. El rei aspirà, a més, al llarg de tot un any de prova en el qual retirà d'aquell barri la jurisdicció del veguer i del batlle. Per raons contràries, acceptà l'autoritat d'una sola persona coneixedora de tots els tripijocs de la zona i elegida pels prohoms de la Ribera. D'una part d'aquells dos-cents foren formulats al privilegi del 1258? No es pot confirmar. Per a Benchs cal

Representació del rei a la Gran Via Jaume I de Girona

Monument a Jaume I al passeig marítim de Salou

analitzar-ho en una conjuntura de creixement econòmic. Aquesta respon, sobretot, a Barcelona i a Catalunya, que són el motor inicial dels territoris de la seva Corona, per molt que existeixin frens feudals a la velocitat de creuer (Renouard 1962). Però també en una problemàtica, no solament de disparitat de classes, sinó creada per grups de facció que es disputen la preponderància —econòmica, social i política— a la mateixa cúpula. Es barallen per alguna cosa més: una aproximació al cap de tots, és a dir, al cap reial.

Aquest decret de separació de la Ribera respecte de la resta de la ciutat fou el d'un règim experimental que només va durar un any. Des de l'agost de 1258 van sortir vint-i-una ordinacions reials destinades als assumptes comercials i marítims que, en part, inspiraren el futur *Llibre del Consolat de Mar*, ja mort Jaume I. El rei tenia clar que les commocions al carrer de la Ribera no eren només de classes socials oposades. Corresponien, sobretot, a la competitivitat de la mà més alta, d'aquella que no volia acceptar cap separació del barri de la Ribera —extramurs i a la costa marítima— de la resta de la ciutat. La Corona se'n va fer el càrrec: la dissociació no es faria, però s'haurien de controlar aquestes dissi-

dències. I, malgrat que va continuar havent-hi desordres i que arribarien fins i tot al final del segle XIII —als quals no em referiré—, el rei procurà cohesionar més que separar. En diferents decrets barrejà en els càrrecs membres de grups oposats; va advertir que danyaven una joguina molt valuosa, com podia ser el llançament econòmic i comercial de la nova Barcelona. Encara el monarca dictaminà nous decrets per reformar el del 1258. Al llarg dels anys 1265 i 1274, el rei Jaume conclogué la seva actuació a la ciutat de Barcelona.

Amb el primer decret oficialitzà l'elecció de les autoritats municipals per al 30 de novembre de cada any. També els retocs tendiren a reduir el nombre de consellers i de prohoms. Els consellers serien quatre i els prohoms, auxiliars seus, prop de cent. Començava a crear-se el Consell de Cent, alhora que s'inicià una certa tensió entre les autoritats de la ciutat i els oficials reials com el veguer i el batlle. Ni un ni l'altre assessorarien als consellers la cooptació posterior, com es feia abans.

Amb l'últim privilegi Jaume I cercà ja la consolidació definitiva del govern municipal. D'entrada ordenà que l'elecció de les autoritats fos sempre el dia

de Sant Andreu; és a dir, el 30 de novembre. Però el rei va fer canvis finals. Els consellers de la ciutat seran cinc, amb majoria òbviament ciutadana, però la cooptació tindrà una petita correcció. Ara ja no seran els consellers, tan sols, els que elegiran els seus continuadors. Ara es vol donar més joc obert, però no excessiu. L'assemblea general haurà de crear una comissió de dotze —sense cap conseller—, que serà la que farà l'elecció. Aquesta obertura també portà Barcelona a la independència municipal en relació amb el veguer i el batlle. En realitat, l'Assemblea de Cent jurarà els càrrecs davant dels consellers, sense cap oficial que interfereixi en aquesta tasca.

No, la ciutat ha de ser autònoma, ha de governar per si mateixa elegint els càrrecs intermedis que aquí ja no es tracten. I, sobretot, la ciutat s'ha d'allunyar dels conflictes indesitjables que la perjudiquen. En tot cas, s'ha d'assemblar a algunes ciutats italianes dominades per faccions de poder sense que hi hagi ningú que les sobrepassi i les moderi. Pel bé de Barcelona, el rei sempre serà al seu costat perquè tot dependrà finalment del seu beneplàcit. En realitat encara que Jaume I hagi minvat certes influències dels seus funcionaris, no deixa de ser o de voler assumir el paper del *podestà*, superior que tot ho para i ho afavoreix (Benchs 2000: 306). No deixa de ser el gran rei que va facilitar la conversió de Barcelona en el «cap i casal de Catalunya» (Font i Rius 1977: 74).

BIBLIOGRAFIA

- Barrero, A. M. (1971). «El derecho romano en los Furs de Valencia de Jaime I» dins *Anuario de Historia del Derecho Español*, XLI, p. 639-644.
- Belenguier, E. (2008). *Jaume I i el seu regnat*, Lleida, Pagès Editors.
- Benchs, S. P. (2000). *Barcelona i els seus dirigents 1096-1291*, Barcelona, Proa.
- Burns, R. (1990). *L'Islam sota els croats. Supervivència colonial en el segle XIII al Regne de València*. València, Tres i Quatre, vol. I.
- Escartí, V. J. (2021). *Jaume I en la memòria d'un poble*, València, Generalitat Valenciana.
- Font i rius, J. M. (1977). «Jaume I i la municipalitat de Barcelona», *Discurs inaugural de l'Any Acadèmic 1977-1978*, Universitat de Barcelona.
- Furió, A. (2007). *El Rei Conqueridor. Jaume I: entre la història i la llegenda*, Alzira, Bromera.
- Guinot, F. (1999). *Els fundadors del Regne*, València, Tres i Quatre, vol. I.
- López Elum, P. (1989). «La repoblació valenciana», dins *Història del País Valencià*. Barcelona, Edicions 62, vol. II, p. 87-112.
- Reglà, J. (1967). «El dualisme en Valencia y sus desequilibrios» dins *Saitabi*, XVII.
- Renouard, Y. (1962). «Les principaux aspects économiques et sociaux de l'histoire des pays de la Couronne d'Aragon aux XIIe, XIIIe et XIVe siècles» dins *VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, vol. I, p. 231-242.
- Ruiz Doménec, J. E. (1985). «Barcelona en 1249. Las circunstancias de un privilegio», dins *La Ciudad hispánica durante los siglos XIII-XVI*. Madrid, Universidad Complutense, vol. II, p. 1.333-1.345.
- Soldevila, F. (1983). *El Llibre dels Feits*, Barcelona, Selecta (2a edició).